SÄRSKILT UTTALANDE
2021-02-18 TRN 2020-0219

Tillväxt- och regionplanenämnden
Ärende 9

Läget i Stockholmsregionen 2020 – Uppföljning av RUFS 2050

Vänsterpartiet tackar för uppföljningsrapporten som visar läget i regionen i förhållande till RUFS 2050. Rapporten visar på en i vissa delar positiv utveckling, men tyvärr även på att mycket går åt fel håll och att den blågröna majoritetens politik inte förmår vända detta. Med det här särskilda uttalandet vill vi särskilt betona några viktiga områden. Vi vill också påminna om att rapporten inte ger någon helhetsbild av läget i regionen utan endast behandlar de områden som tas upp i RUFS 2050. Därmed utelämnas vissa viktiga aspekter.

I stora delar är vi överens med den blågröna majoriteten om beskrivningen av de problem som RUFS 2050 syftar till att lösa. Regionens klimatpåverkan måste minska, tillgången till bostäder som alla regionens invånare har råd med måste öka och fler måste få möjlighet till egen försörjning. Däremot skiljer sig våra förslag till lösningar radikalt. Medan majoritetens politik innebär ett småduttande som inte leder till någon varaktig förändring vill vi se en storskalig klimatomställning med ordentliga satsningar på den offentliga sektorn och på trygga jobb.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att politiken sedan länge har trätt tillbaka till förmån för marknadslösningar. Problemen det medför har blivit smärtsamt tydliga i och med coronapandemin. Ojämlikheten i samhället har bidragit till de höga dödstalen och regionen har varit dåligt rustad för att hantera effekterna av pandemin. Beredskapen för kriser har inte varit tillräcklig. Dessvärre är pandemin med all sannolikhet inte den sista stora kris som kommer att drabba vår region och därför borde Region Stockholm återta kommandot och ta helhetsansvar för utvecklingen i länet.

Trafik

Det mest väsentliga som Region Stockholm kan bidra med för att minska regionens klimatpåverkan är att minska utsläppen från transportsektorn. Därför är det grundläggande att öka kollektivtrafikens andel av de motoriserade resorna. Tyvärr visar årets uppföljning av RUFS 2050 att andelen av befolkningen som reser med kollektivtrafiken inte ökar. Andelen sjunker rentav. Vi i Vänsterpartiet anser att det är tydligt att arbetet för att fler ska resa kollektivt måste trappas upp avsevärt för att bidra till den nödvändiga klimatomställningen. Andelen resor med cykel ligger på låga 7 procent. Målsättningen i den regionala cykelplanen är att andelen cykelresor i länet ska utgöra 20 procent år 2030. Dit är det långt.

Pandemin har lett till förändrade resmönster då fler arbetar hemifrån. Folkhälsomyndighetens rekommendation att undvika kollektivtrafiken har lett till fler som går, cyklar och reser med egen bil än reser med kollektivtrafik. Detta innebär en stor utmaning att få tillbaka resenärerna till kollektivtrafiken efter pandemin. Det innebär också svårigheter att få ihop ekonomin i kollektivtrafiken, med minskade biljettintäkter som på sikt kan leda till minskat utbud för att minska kostnaderna. Det viktigaste Region Stockholm kan göra är att köra kollektivtrafiken fullt ut för att minska smittspridningen och arbeta aktivt för att få tillbaka resenärerna i kollektivtrafiken. Befintliga styrmedel som trängselskatt ska självklart användas för att hålla biltrafiken på en så låg nivå som möjligt och vi är glada att det inte blev någon paus av trängselskatten under våren 2020.

I RUFS 2050 kom ordet resiliens med, vilket vi tycker är bra och sammanfattar den inriktning vi vill se, ett resilient samhälle som klarar förändringar. Men idag har vi i Region Stockholm inte ett resilient infrastruktursystem. Vi har flaskhalsar och sårbara partier. Vi måste använda befintliga och framtida styrmedel för att få ner antalet bilar på våra vägar och möjliggöra för fler att resa med kollektivtrafiken. Vi måste även bygga en region där färre är beroende av att resa långt varje dag. Arbetsplatser och bostäder ska byggas blandat. Vi måste åtgärda den snedfördelning som finns, med många arbetsplatser i norr och bostäder i söder. Detta måste ske genom aktiv och hållbar regional planering och inte med nya stadsmotorvägar.

Som framgår av uppföljningsrapporten är två regionala prioriteringar i fokus:

- Styra mot ett transporteffektivt samhälle
- Öka de eldrivna person- och varutransporterna

Då blir det märkligt att sedan ha ett stycke om internationell tillgänglighet som lyder: *”den internationella tillgängligheten måste prioriteras för att konkurrenskraften ska kunna bibehållas och stärkas i återstarten av ekonomin. Om Stockholmsregionen kan utnyttja möjligheterna som finns till att ställa om transportsystemen i ett regionalt, nationellt och internationellt perspektiv i en klimatsmart riktning kommer Stockholmsregionen kunna komma ut starkare efter krisen”*. Vad betyder det i praktiken? OM vi kan resa klimatsmart regionalt, nationellt och internationellt så är det bra, men om INTE, vad händer då? Kommer regionen ”återstartas” ändå och t ex flygtrafiken återgå till nivåerna innan pandemin?

Positivt i sammanhanget är att Region Stockholm i sin budget för 2021 har prioriterat arbetet med regional fysisk planering med fokus på transport och trafikplanering för att styra mot ett hållbart och transporteffektivt samhälle. Bostadsbyggandet, trafikbullernivåerna och kollektivtrafikens konkurrenskraft mellan de regionala stadskärnorna utgör annars de områden som kräver ett fortsatt fokus för att uppnå en tillgänglig region med god livsmiljö. I dagsläget nås målet om en konkurrenskraftig restid, konkurrenskvot, i tre av tolv reserelationer mellan de regionala stadskärnorna på den södra halvan och en av tolv på den norra halvan av länet. Det innebär att mycket arbete återstår.

Klimat
De direkta utsläppen av växthusgaser minskar något och andelen förnybar energi ökar. Minskningen är liten i förhållande till målet, varför utökade insatser behövs, framför allt inom transportsektorn. En fortsatt överflyttning från icke-förnybara till förnybara energikällor behövs för att länets energiproduktion ska baseras på 100 procent förnybar energi 2030.

Utsläppen ur ett konsumtionsperspektiv går tyvärr upp. Vi i Vänsterpartiet har länge varit tydliga med att vi måste mäta de konsumtionsbaserade utsläppen för att få en rättvisande bild av regionens klimatpåverkan. Det är missvisande att mäta utsläppen som produktionsutsläpp, eller utsläpp genererade inom regionen som geografiskt område, och inte ta med de utsläpp som skapas av våra flygresor utanför regionen och de varor och tjänster som produceras utanför regionen men konsumeras här. Vi är så klart glada för att konsumtionsperspektivet finns med i RUFS och ser det som oerhört viktigt att utsläpp per person alltid redovisas inklusive konsumtion. Tyvärr saknas mätdata och konsumtionsbaserade utsläpp mäts bara på nationell nivå. Vi vill kunna se de konsumtionsbaserade utsläppen även på regional nivå.

Bostäder
Det är allvarligt att vi ännu ett år inte når målen gällande bostadsbyggande. Vi har en allvarlig bostadsbrist i Stockholm, som till stor del beror på att borgerliga politiker i allt för hög grad litar på att marknaden ska lösa våra behov. Delmålet att minst 22 000 bostäder per år ska tillkomma nås inte. 2019 blev utfallet 16 700 bostäder.

Stockholmsöverenskommelsen, med både kollektivtrafik och bostäder är bra, men det finns problem i konstruktionen. Att kommunerna inom överenskommelsen ska vara med och delfinansiera tunnelbanans utbyggnad är kanske inte en dålig tanke. Men effekten av den finansieringsmodellen är att kommunerna löser de kostnaderna genom att

sälja mark dyrt till de som ska bygga bostäder. Det gör att för mycket byggs i en prisklass där marknaden redan är mättad. Dyra bostadsrätter blir inte sålda och det är en delförklaring till att bostadsbyggandet har avtagit.

Efterfrågan på hyresrätter är däremot fortsatt hög och även dyrare hyresrätter blir uthyrda. Men det stora behovet är hyresrätter som utan att tulla på byggnormer ändå kan hyras av personer med osäkrare och lägre inkomster och av dem som har behov av att flytta från trångboddhet. I januari 2020 färdigställde Region Stockholm en studie över hushållens möjligheter och vilja att efterfråga nyproducerade lägenheter.[1] Studien visade att hushållens köpkraftiga efterfråga endast ligger på omkring 15 000 nya bostäder per år. En majoritet av regionens hushåll har med dagens finansiella villkor inte möjlighet att efterfråga en nyproducerad lägenhet. Studien gjordes innan coronakrisen, som fått varsel, ökade konkurser och högre arbetslöshet som följd. Studien visar att hushållen efterfrågar fler hyresrätter än vad som byggs.

Därför skulle det behövas ett omtag i bostadsplanerandet i kommunerna och en ny strategi för att i huvudsak bygga hyresrätter till rimliga priser. Då skulle byggtakten kunna öka igen och vi skulle kunna komma närmare målen. Vi anser att både kommunerna och regionen skulle behöva ta ett betydligt större politiskt ansvar för bostadsbyggandet genom att allmännyttan tillåts växa rejält och vi bör se över om vi kan starta ett regionalt byggbolag. Vi anser också att det är nödvändigt att samarbeta med den statliga nivån och se över hur subventioner och statsbidrag ser ut. T ex borde alla medel riktas för att stimulera att hyresrätter till rimliga priser byggs i högre utsträckning än bostads- och äganderätter. Att vi har gått från att bostadsbeståndet 1990 bestod av 60 procent hyresrätter till att det idag består av 36 procent hyresrätter är en utveckling i fel riktning. Vi behöver få stopp på ombildningar och istället bidra till att en betydande majoritet av nyproduktionen består av hyresrätter.

Folkhälsa

I uppföljningsrapporten konstateras att utbildningsnivå och inkomst är de viktigaste förklaringarna till skillnader i hälsa och medellivslängd. Som en konsekvens av rådande pandemi finns en risk att medellivslängden i Sverige minskar 2020. Framförallt så finns det betydande inomregionala skillnader mellan olika sociala grupper och kommuner. Medellivslängden är 2,7 år högre för kvinnor i de kommuner som har högst medellivslängd jämfört med de kommuner som har lägst medellivslängd. Motsvarande siffra för män är 4,5 år. Även om medellivslängden har ökat för de flesta

[1] https://www.sll.se/verksamhet/Regional-utveckling/Nyheter/2020/04/en-majoritet-av-hushallen-i-regionen-har-inte-rad-med-en-nyproducerad-bostad/

invånare, liksom andelen som klarar sin gymnasieutbildning, finns stora regionala skillnader. Ojämlikheten ökar och därför går Region Stockholm inte i riktning mot att vara en jämlik och inkluderande region.

För att medellivslängden ska öka krävs stora insatser vad gäller utbildning, inkomst och boendesituation. En rapport från Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin i Region Stockholm visar att bostadsort och inkomst är det som tydligast bidrar till skillnader i risk att drabbas hårt av covid-19. Risken är fyra gånger så hög att dö i covid-19 i låginkomstgruppen jämfört med gruppen med högst inkomst.[2]

För att vända det här krävs naturligtvis en annan politik på alla nivåer. En politik för arbete och sysselsättning åt alla med inkomster som det går att leva på, jämnare inkomstfördelning och bra arbetsvillkor. När det gäller utbildning behöver vi en helt annan skolpolitik, utan marknadstänk och vinstintressen. Vi anser att alla regionens invånare ska omfattas av målet och få leva i en öppen, jämställd, jämlik och inkluderande region. Det är därför nödvändigt att uppmärksamma och planera för att utjämna och åtgärda den ökande ojämlikheten i regionen.

Arbetsmarknad
Under Coronapandemin har många blivit arbetslösa. Borgerliga politiker föreslår fler ingångsjobb för lågkvalificerade, men lösningen är snarare fler trygga anställningar med goda arbetsvillkor och löner. Otrygga anställningar är förödande. Att inte kunna vara hemma när man är sjuk är en realitet för många timanställda. Äldreboende med hög andel tim- och bemanningsanställda drabbades hårt av covid-19 i Region Stockholm. För att jämlikheten ska öka och folkhälsan förbättras måste människor kunna leva på sin lön och kunna ha kontroll över sina liv.

När det gäller förvärvsfrekvensen hos befolkningen råder betydande skillnader mellan svensk- och inrikesfödda. Inom regionen finns en skillnad i andelen förvärvsarbetande både för inrikes och utrikes födda. Lägst arbetskraftsdeltagande har utrikes födda kvinnor. Bland unga 15-24 år var arbetslösheten 19,9 procent 2019 vilket placerar Stockholmsregionen näst sist bland jämförelseregionerna. Vi skulle vilja se statistik över olika anställningsformer i uppföljningsrapporten, då anställningsform har inverkan på folkhälsan. Tidsbegränsade anställningar är t ex vanligare bland kvinnor. 2018 hade 16 procent bland kvinnor och 12 procent bland

[2] https://www.folkhalsoguiden.se/globalassets/verksamheter/forskning-och-utveckling/centrum-for-epidemiologi-och-samhallsmedicin/folkhalsoguiden/rapporter-och-faktablad/rapport-2020.10-socioekonomiska-faktorer-och-covid-19-i-stockholms-lan_november-2020_.pdf

män en tidsbegränsad anställning. Andelarna har ökat något sedan 2005. Det finns även tecken på att det inom gruppen med tidsbegränsade anställningar har skett en förskjutning från vikariat till behovsanställning. (Folkhälsorapport 2019)

Vi vill se större fokus på hållbarhet och klimatomställning i regionens relationer med näringslivet. Regionen måste ställa skarpa krav både gällande detta och gällande bra arbetsvillkor och god arbetsmiljö i samband med stöd till företag.

Utbildning
Andelen gymnasieelever som inom tre år fullföljer sin utbildning går i rätt riktning. Dock är skillnaderna mellan regionens kommuner stora. Värmdö kommun hade högst andel elever (85,1 procent) och Järfälla kommun hade lägst andel elever (51,5 procent) som inom tre år tog sin gymnasieexamen. Enligt SCB är en stor andel med svaga resultat i grundskolan ungdomar med föräldrar som endast har gymnasial eller förgymnasial utbildningsnivå samt ungdomar med utländsk bakgrund.

Om vi har en hög arbetslöshet, särskilt bland unga, samtidigt som vi har en volymmässigt stor kompetensbrist i flera branscher så är det ett tecken på att vi misslyckats med utbildningspolitiken. Det är ytterligare ett område där politiken i allt för hög utsträckning litat på marknadskrafterna.

Kultur
I RUFS konstateras att ett levande kulturliv är en självklar del av det demokratiska samhället och ett kännetecken för en dynamisk och attraktiv region. Det konstateras att kultur gör regionen till en plats att vilja bo i, verka på och besöka och att regionen ska verka för att tydligare ta tillvara kulturens inkluderande roll för demokrati och delaktighet. Den av fullmäktige antagna Kulturstrategi för Stockholmsregionen har utarbetats i linje med och samordnats med RUFS 2050. Där definieras i anslutning till målen i RUFS fyra insatsområden som regionen särskilt ska verka för:

- Öka tillgängligheten till och deltagande i kulturlivet
- Stärka möjligheterna till konstnärlig utveckling
- Omfatta digitaliseringens möjligheter och utmaningar
- Använda kultur och kulturmiljöer som resurs i samhällsplaneringen

Vi efterlyser i detta ärende en uppföljning av läget på kulturområdet i stockholmsregionen och hur arbetet går med att förverkliga målen för detta i RUFS och i kulturstrategin.

Vi efterlyser också en samordnad och effektiv strategi för att möta den mycket allvarliga krisen i regionens kulturliv som blivit följden av de nödvändiga restriktionerna under pandemin. Pandemin har förstås påverkat all verksamhet i regionen och till de ekonomiskt värst utsatta verksamheterna hör det publika kultur-, förenings- och nöjeslivet. Alla publika evenemang har ställts in eller skjutits upp, många tusen artister och företagare i branschen har i ett slag förlorat hela sin försörjning och en mycket bred publik har gått miste om sina upplevelser. Situationen inför resten av 2021 är fortsatt mycket osäker.

De kreativa och kulturella näringarna utgör en mycket stor andel av regionens näringsliv och sysselsätter många tusen personer. Det behövs nu stora insatser för att rädda hela denna bransch och för att säkerställa att regionen i framtiden ska kunna leva upp till målsättningarna om att vara en attraktiv plats att bo på, verka i och besöka.